

Slutrapport

Återrapportering av ekonomiskt stöd till lokalt brottsförebyggande projekt

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå). Arbetet dokumenteras och efter insatsen lämnas en slutrapport till Brå.

Erfarenheterna från de olika projekten är många gånger intressanta för andra som arbetar med brottsförebyggande arbete och därför publicerar Brå ett urval av rapporterna på myndighetens webbplats.

För sakuppgifter och slutsatser står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på www.bra.se/lokaltarbete

Slutrapport 2013-11-26

Konst på offentlig plats skapad av barn och unga - En brottsförebyggande åtgärd?

Projektledare: Johan Wahlgren.
Projektmedarbetare: Vilhelm Meyer och Mirja Thårllin
Urban Utveckling & Samhällsplanering AB 2013

Innehåll

SAMMANFATTNING	3
DELTAGANDE AKTÖRER	4
BAKGRUND	4
UTVÄRDERINGENS MÅL	5
AVGRÄNSNING	5
TUNNLARNA	5
METOD	9
SPONTANA INTERVJUER	9
FOKUSGRUPPER	11
STATISTIKSTUDIER	13
RESULTAT	15
SLUTSATS	20

Sammanfattning

På flera platser runt om i Stockholms län har kommuner initierat projekt där barn och unga involverats i utsmyckandet av gångtunnlar. Det är en miljö som ofta utgör ett problem ur brottssynpunkt eftersom klotter och skadegörelse är vanligt förekommande där.

Det finns en rådande förmodan att konsten har minskat skadegörelsen i tunnlar eftersom konsten har en personlig koppling till platsen och således även till de som klottrar eller förstör. Detta har hittills inte haft någon evidens. För att ta reda på om den här typen av konstutsmyckningar har någon påverkan på frekvensen skadegörelse och klotter har Urban Utveckling & Samhällsplanering (UUS) med ekonomiskt stöd från BRÅ genomfört en utvärdering.

Det har varit svårt att mäta hur konsten påverkat platserna och denna utvärdering kan inte ge svar på huruvida konst på offentlig plats skapad av barn och unga minskar klotter och skadegörelse. Utvärderingen innefattar dock intressanta diskussioner om det offentliga rummet, delaktighet, konst och trygghet. Och för de kommuner som vill prova ett konstprojekt av det här slaget har vi några tips i slutet av den här rapporten.

Deltagande aktörer

Utvärderingen har genomförts av Urban Utveckling & Samhällsplanering AB (UUS) som också haft det övergripande ansvaret. Samtliga anställda är examinerade kulturgeografer och samhällsplanerare från Stockholms universitet respektive Södertörns högskola.

UUS har mycket erfarenhet av arbete med trygghetsfrågor på uppdrag av kommuner och fastighetsägare. Vanliga uppdrag är trygghetsinventeringar av stadsdelar och bostadsområden där åtgärdsförslag rörande den fysiska miljön utarbetas. Ett exempel på uppdrag är en kartläggning av otrygga och brottsbelastade platser i stadsdelen Vårberg som UUS arbetat med parallellt med denna utvärdering. Våren 2012 avslutades också arbetet med skriften "Ökad boendetrygghet – en handbok" som ges ut på förlaget svensk Byggtjänst.

Externa aktörer

Andra medverkande aktörer var Tyresö Kommun, Täby kommun, samt Skärholmens och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltningar i Stockholms stad. Kommunerna har varit behjälpliga med statistik och planering av intervjuer och fokusgrupper.

Bakgrund

På flera platser runt om i Stockholms län har kommuner initierat projekt där barn och unga involverats i utsmyckandet av den offentliga miljön. I många fall handlar det om utsmyckning av gångtunnlar. Det är en miljö som ofta utgör ett problem ur brottssynpunkt eftersom klotter och skadegörelse är vanligt förekommande där.

Utsmyckningarna som genomförts ser olika ut från kommun till kommun. I Skärholmen och Rågsved i Stockholms stad består de av inramade teckningar skapade av barn som bor eller går i skolan i området. I Tyresö kommun har liknande teckningar ramats in i två tunnlar, medan den tredje består av målningar direkt på gångtunnelns väggar. I Täby kommun har gymnasieelever på Åva gymnasium skapat inramade konstverk som hänger i en gångtunnel genom vilken många av eleverna passerar dagligen.

Gemensamt för alla projekt är att konsten som utsmyckar det offentliga rummet är skapad av barn och unga som lever och verkar på platsen. Det finns en rådande förmodan att konsten har minskat skadegörelsen i tunnelarna eftersom konsten har en personlig koppling till platsen och således även till de som klottrar eller förstör. I vissa av kommunerna har det funnits ett uttalat syfte med projekten att minska klotter och skadegörelse, medan det i andra mest varit ett spännande sätt att göra miljöerna vackrare. Antagandet om att konsten minskar skadegörelsen har hittills inte haft någon evidens. För att ta reda på om den här typen av

konstutsmäckningar har någon påverkan på frekvensen skadegörelse och klotter har Urban Utveckling & Samhällsplanering (UUS) med ekonomiskt stöd från BRÅ genomfört en utvärdering.

Utvärderingens mål

Målet med utvärderingen har varit att verifiera eller falsifiera hypotesen att konst på offentlig plats skapad av barn eller ungdomar som bor i närheten påverkar andra ungdomars benägenhet att förstöra eller klottra på platsen.

Frågeställningen vi arbetat utifrån har varit:

På vilket sätt har de studerade platserna påverkats av den konstnärliga utsmyckningen? Har frekvensen skadegörelse och klotter minskat till en följd av den?

Tanken var att om vi kunde verifiera hypotesen skulle det finnas en beprövad och utvärderad metod för att minska klotter och skadegörelse i gångtunnlar att sprida till kommuner runt om i landet.

Avgränsning

Utvärderingen har avgränsats vad gäller innebörden av offentlig plats, typ av brott, samt tidpunkt för utsmyckningen.

Som offentlig plats har 13 gångtunnlar i Skärholmen, Rågsved, Täby och Tyresö i Stockholms län valts ut. I Täby kommun studeras en tunnel som är belägen vid Åva gymnasium. I Tyresö kommun studeras tre tunnlar i anslutning till bostadsområdet Granängsringen. I Rågsved, Stockholms stad undersöktes en tunnel som ligger i centrum. Och i stadsdelen Skärholmen, Stockholms stad, undersöktes 9 tunnlar belägna i Bredäng, Vårberg och Skärholmen.

Utvärderingen är avgränsad till att undersöka brottsstatistik som berör skadegörelse, främst klotter vid de berörda platserna. Tunnlarna som valts ut har alla utsmyckats av barn eller unga för ett eller flera år sedan. Avgränsningen i tidpunkt för utsmyckningen valdes för att skapa möjlighet att jämföra statistik från före respektive efter utsmyckningen.

Urvalet av respondenter har genomförts spontant så till vida att vi genomfört intervjuer på olika strategiska platser vid tunnlar, i närheten av tunnlar samt på fritidsgårdar och skolor. Mängden intervjuer begränsades i och med den tid som var avsatt för dem.

Tunnlarna

I 12 av de 13 tunnlar som studerats är konsten i tavelformat och inramad med metallram och plexiglas. Storleken på tavlorna, samt hur de placerats varierar. Nedan följer en kort beskrivning av tunnlar i respektive geografiskt område.

Skärholmen

I Skärholmen där 9 av de studerade tunnlarne finns varierade utförandet mellan de olika platserna (Jämför figur 1 med figur 2). Här finns också en tunnel som består av fotokonst. Denna konst är inte skapad av barn och unga men gestaltar dem. Se figur 3. Konsten i en av tunnlarne i Vårberg/Skärholmen byttes ut under perioden för utvärderingen (Se figur 4).

Rågsved

Tunneln i Rågsved är bredare än många av de andra tunnlarne som undersökts. Genom denna tunnel rör sig många människor eftersom den ligger mellan tunnelbanan och Rågsveds centrum (se figur 5).

Tyresö

I 2 av de 3 tunnlarne i Tyresö utgörs konsten av inramade tavlor (se figur 6). I en av tunnlarne är konsten dock målad direkt på tunnelns yta (se figur 7).

Täby

I Täby är tunneln belägen invid Åva Gymnasium. Konsten utgörs av tavlor skapade av ungdomar på gymnasiet. I denna tunnel har man arbetat med att även måla bakgrunden som tavlorna exponeras mot (figur 8).

Figur 1. Gångtunnel under Falkholmsgränd i Skärholmen.

Figur 2. Gångtunnel Nr.6-0055 under Bredängs allé.

Figur 3. Gångtunnel Nr. 6-0059 med fotokonst under Bredängs allé.

Figur 4. Gångtunnel under Vårholmsbackarna i Värberg där konsten bytts ut 2013. Invid varje tavla finns sedan 2013 också en beskrivning av verket, vilket det inte gjorde tidigare.

Figur 5. Gångtunneln i Rågsved som förbinder centrum med tunnelbanestationen.

Figur 6. En av gångtunnlarna under Granängsringen i Tyresö.

Figur 7. Gångtunnel under Granängsringen i Tyresö med konst målad direkt på underlaget.

Figur 8. Gångtunneln i Täby, som leder under Roslagsbanan och ligger invid Åsö Gymnasium.

Metod

För utvärderingen har följande tre metoder använts:

1. Spontana semistrukturerade intervjuer med boende och besökare vid och i närheten av utvalda tunnlar.
2. Spontana fokusgrupper på fyra olika fritidsgårdar/skolor i de aktuella stadsdelarna.
3. Statistikstudier över frekvensen skadegörelse på respektive plats.

Intervjuer

Svårigheterna med intervjuerna var att inte ställa ledande frågor i de fall samtalen stannade av. Vissa samtal fungerade bättre eftersom deltagarna berättade fritt och berörde intressanta aspekter utan att frågor som riskerade att vara ledande behövde ställas. I många fall har vi dock ställt frågan: "Tror du att konsten bidrar till att minska klotter på platsen?", vilket inte behöver vara en ledande fråga i sig, men likväl lätt att svara jakande på utan vidare eftertanke.

Spontana intervjuer

En stor del av utvärderingen bygger på spontana intervjuer på och i anslutning till de konstbesmyckade platserna. Intervjuerna har varit av semistrukturerad karaktär och dokumenterats med diktafon. Fördelen med metoden är att intervjuerna sker på den plats som frågorna handlar om, vilket underlättar för respondenterna. Detta enligt vår egen erfarenhet som säger oss att det är mycket lättare att uttrycka sig om en plats som man befinner sig på, jämfört med om man sitter på ett medborgarmöte eller med en enkät hemma vid köksbordet. Nackdelen är å andra sidan att respondenterna är oförberedda vilket kan göra det svårt att så spontant komma ihåg hur man brukar

uppleva platsen när man går där till vardags. En annan nackdel är att respondenterna inte avsatt tid för intervjun vilket kan medföra att de måste avbryta samtalet för att inte bli försenade. Intervjuer utomhus vilket samtliga av de spontana var är naturligtvis beroende av behaglig väderlek. Detta har vi dock haft möjlighet att anpassa oss efter. Intervjuerna har utförts av 3 personer från UUS.

Urvalet av respondenter har skett slumpmässigt med de personer som passerat på platserna. Subjektivitet kan dock ha spelat in då vi som genomfört intervjuerna undermedvetet kan ha valt vissa personer framför andra. Vi har dock strävat efter en så stor blandning av människor avseende ålder, kön och etnicitet som möjligt.

Respondenterna för de spontana intervjuerna har varit i alla åldrar mellan 10 och 80. Medelåldern är 33 år. Den dominerande ålderskategorin är 10-19 (42 personer) följt av kategorin 20-29 (15 personer). De kategorier som är mest underrepresenterade i utvärderingen är personer mellan 40-60 (6 personer) respektive personer mellan 70 och 80 år (6 personer). 95 spontana intervjuer genomfördes totalt.

Täby: 27 respondenter totalt.

16 män/killar i åldrarna: 12, 14, 15, 15, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 18, 27, 39, 48, 60,
11 kvinnor/tjejer i åldrarna: 17, 17, 17, 23, 29, 45, 59, 60, 63, 64, 65

Rågsved: 18 respondenter totalt.

5 kvinnor/tjejer i åldrarna: 10, 14, 16, 18, 25
13 män/killar i åldrarna: 13, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 22, 25, 28, 30, 38, 68

Skärholmen: 10 respondenter totalt.

2 kvinnor i åldrarna: 40, 79
8 män/killar i åldrarna: 11, 17, 35, 50, 55, 70, 75, 80

Bredäng: 17 respondenter totalt.

13 kvinnor/tjejer i åldrarna: 15, 15, 15, 16, 17, 22, 28, 31, 50, 55, 61, 65, 66
4 män/killar i åldrarna: 16, 69, 69, 70

Vårberg: 12 respondenter totalt.

5 män/killar i åldrarna: 12, 24, 28, 50, 70
7 kvinnor/tjejer i åldrarna: 15, 15, 22, 27, 38, 40, 43

Tyresö: 11 respondenter totalt.

3 kvinnor i åldrarna: 33, 43, 60
8 män/killar i åldrarna: 13, 13, 15, 19, 19, 23, 35, 79

Fokusgrupper

För att förstå hur personer som klottrar eller varit bidragande till skadegörelse resonerar kring dessa brott och de platser som utsmyckats arrangerades

fokusgrupper på fritidsgårdar och skolor. Vi ansåg att dessa forum var lämpliga för att komma i kontakt med personer som klottrar eftersom det oftast handlar om ungdomar.

Urvalet av deltagare i fokusgrupperna gjordes slumpmässigt genom att vi bestämde ett datum när personalen antingen visste att det skulle vara många ungdomar på plats eller såg till att så blev fallet. Sedan genomfördes intervjuer spontant med ungdomar både i grupp och enskilt. Intervjuerna var av semistrukturerad karaktär och kretsade kring cirka 15 fotografier som visade olika exempel på platser med eller utan olika former av konst. Samtalen har dokumenterats med diktafon och transkriberats därefter.

Tanken med fokusgrupperna var att komma nära de som klottrar och de som bor i området där konsten uppförts. Förhoppningen var också att deltagarna kände till konsten eller kanske själva varit delaktiga i uppförandet av den alternativt kände någon av de som skapat den.

Vi var medvetna om att ämnet kunde vara känsligt att diskutera, i synnerhet om det skulle visa sig att någon av deltagarna själva brukar klottra. Vi var därför tydliga med att alla var anonyma och att vi inte var ute efter att "sätta dit" någon. Förtroendet för oss som fokusgruppsledare var därför oerhört viktigt för att inte ungdomarna skulle hålla inne med värdefull information. Under samtalen undvek vi därför att tala om klotter som ett brott utan rubricerade samtalen som "hur man upplever platser och hur konst kan påverka upplevelsen".

Under samtalen fick deltagarna först berätta om sin hemort. Det kretsade kring hur de trivdes och vilka favoritplatser de hade samt vilka platser de inte tyckte om. Syftet med denna inledning var att få igång samtalet och få ungdomarna att börja tänka på hur de upplever olika platser och varför. Därefter fick de titta på ett 15-tal fotografier på olika platser av olika karaktär (Se bilaga 1). Det var offentliga platser med, respektive utan konst, och vissa med klotter och andra med graffitimålningar. Deltagarna ombads berätta vad de fick för spontana känslor och tankar när de betraktade fotona.

Svårigheterna med samtalen var även här att inte ställa ledande frågor i de fall samtalen stannade av. Vissa samtal fungerade bättre eftersom deltagarna berättade fritt och berörde intressanta aspekter utan att frågor som riskerade att vara ledande behövde ställas.

Eftersom intervjuerna under fokusgruppsmötena var av semistrukturerad karaktär såg alla intervjuer lite olika ut. De kretsade dock alltid i någon mån kring följande frågor som ställdes i samband med att respondenterna studerade olika fotografier:

- Vad får ni för känslor eller tankar kring den här platsen?

- Är det en positiv eller negativ plats?
- Känner ni till platsen?
- Känner ni till vem som gjort konsten?
- Hur bidrar konsten till upplevelsen av platsen?
- Minskar klottret på platsen till följd av konsten?

Under samtalen jämfördes också de olika platserna som visades på foto med varandra. Detta efter att respondenterna uttryckt att någon plats varit mycket finare eller bättre än någon annan. Jämförelser gjordes för att förstå vilka faktorer som påverkar upplevelsen av respektive plats.

I de fotografier som visades upp fanns platser med konst gjord av konstnärer blandat med konst gjord av barn och laglig respektive olaglig graffiti.

Deltagandet under fokusgrupperna varierade. Upplägget på utvärderingen var baserat på ett fokusgruppstillfälle på respektive ort. På Rågsveds fritidsgård sammanföll dock vårt möte med en fotbollsmatch vilket gjorde att antalet ungdomar på fritidsgården var mycket lågt. Detta var en miss från den fritidsgårdsansvarige. Vi bestämde oss då för att avbryta efter bara 2 genomförda samtal och återkomma en annan kväll. Vid nästa tillfälle gick det bättre men då hade vi konkurrens från raparen Adam Tensta, som höll en föreläsning vilket lockade samtliga ungdomar på fritidsgården. Det sammanlagda antalet deltagare blev 8 ungdomar från de två tillfällena på Rågsveds fritidsgård.

Liknande problem uppstod på fritidsgården Andra hemmet i Skärholmen där vi möttes av endast 3 ungdomar vid det första tillfället. Vid det andra tillfället gick det bättre och 16 personer deltog.

I Täby genomfördes fokusgrupperna på Åva gymnasium. UUS bokade tillsammans med personalen på gymnasiet in ett lämpligt datum och sedan genomfördes fokusgrupperna spontant i de allmänna utrymmena där eleverna hängde.

Totalt har 51 ungdomar intervjuats under fokusgrupperna.

Deltagarna i Rågsved fördelar sig enligt följande:

5 tjejer i åldrarna: 14,15,16,16,17

3 killar i åldrarna: 16,16,17

Totalt: 8 deltagare

Deltagarna i Tyresö fördelar sig enligt följande:

4 killar i åldrarna: 15, 15, 17, 18

4 tjejer i åldrarna: 13, 16, 16, 17

Totalt: 8 deltagare

Deltagarna i Täby fördelar sig enligt följande:

6 tjejer i åldrarna: 18, 18, 18, 18, 18, 19,

10 killar i åldrarna: 17, 17, 17, 17, 18, 18, 19, 19, 19, 19

Totalt: 16 deltagare

Deltagarna i Skärholmen fördelar sig enligt följande:

12 killar i åldrarna: 16, 16, 17, 18, 18, 18, 18, 19, 19, 20, 20, 20

7 tjejer i åldrarna: 16, 16, 17, 17, 17, 17, 17

Totalt: 19 deltagare

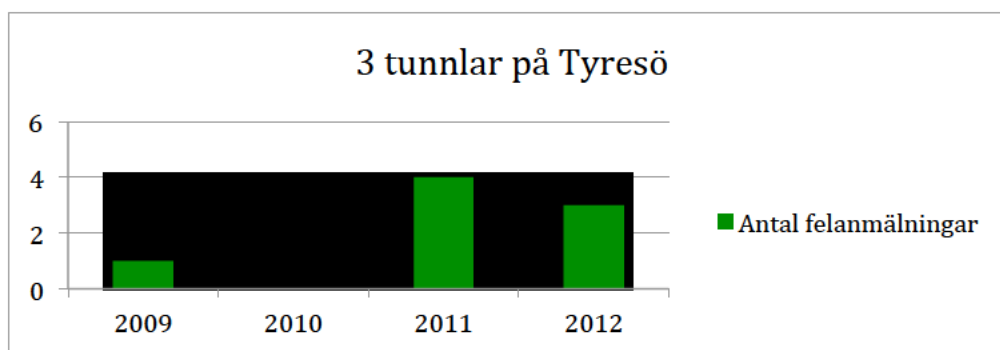
Statistikstudier

För att undersöka om klotter och skadegörelse minskat i gångtunnlarna studerade vi statistik över felanmälningsfrekvensen från ett till flera år före uppförandet av konsten fram till den senast tillgängliga datan. Vi har använt oss av kommunernas egen statistik. Den bygger på det antal felanmälningar som har inkommit till kommunen.

Den här metoden visade sig vara problematisk eftersom antalet årliga felanmälningar för en lokalt avgränsad plats är för lågt för att få ett statistiskt säkerställt resultat. Konstprojektet i sig kan också ha genererat en förändring i saneringspolicyn, eller i medborgares benägenhet att rapportera klotter och skadegörelse i form av felanmälan till kommunen. Kommunen kan helt enkelt ha beordrat saneringspersonal att prioritera dessa platser i samband med att konsten uppfördes liksom förbipasserande kan ha reagerat på skadegörelse och klotter i större utsträckning i samband med att konsten uppfördes än innan den fanns på platsen. Andra saker kan också ha förändrat saneringspolicyn, och leverantör av sanering kan ha bytts ut. Detta hade vi inte möjlighet att studera vidare inom utvärderingens omfattning.

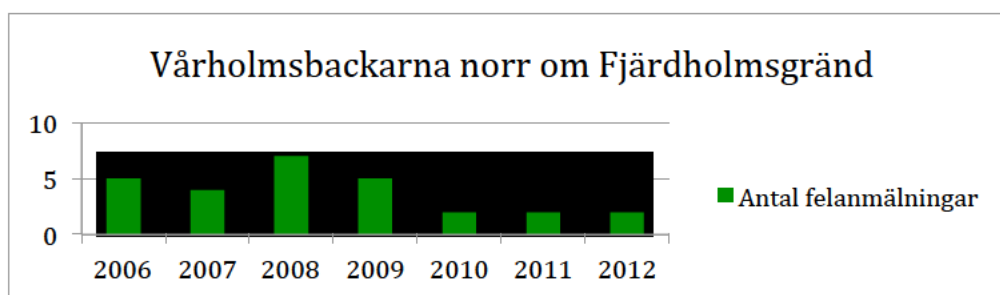
Det finns även en risk att viss skadegörelse inte har felanmälts och därför inte finns representerat i kommunens statistik. Det eventuella mörkertalet försvårar ytterligare möjligheten att dra några slutsatser av den analyserade statistiken.

En ytterligare aspekt är att de tunnlar där den personliga kopplingen till konsten, dvs att man känner eller är bekant med någon av konstnärerna, är de där konsten inte hängt så länge vilket gör att statistikanalys över tid tappar i relevans. I Tyresö var det extra problematiskt eftersom det var oklart när under året de olika tunnlar utsmyckades. Troligen skedde det under våren och sensommaren. En av felanmälningarna i statistiken är från våren 2011, resten är från hösten/vintern, det vill säga förmodligen efter uppförandet av konsten.

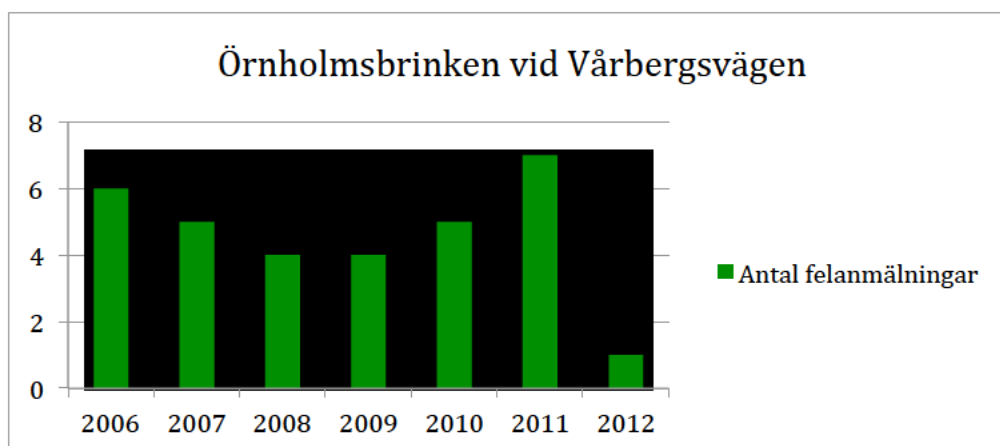

Figur 9. Konsten i dessa 3 tunnlar uppfördes 2011. Statistiken tyder på en plötslig ökning av klottret samma år och sedan en försvinnande liten minskning. Men antalet felanmälningar är för litet för att materialet ska vara användbart statistiskt.

I de fall där tunnlar inom samma område haft olika utveckling vad gäller antal anmälningar om klottret är det svårt att säkerställa vad detta kan bero på. Det är också ett för litet antal anmälningar det handlar om överlag för att det ska bli statistiskt relevant.

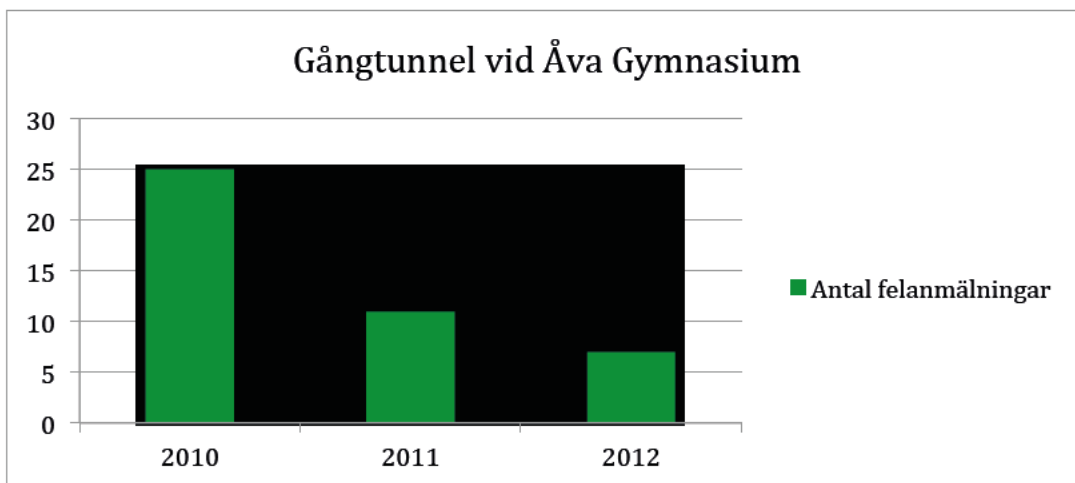

Figur 10. Tunnel i Vårberg. Tavlorna i denna tunnel sattes upp under hösten 2009. Här syns en tydlig trend som talar för att klottret minskat sedan konsten sattes upp. Men jämför vi med tunneln i figur 11 som ligger i samma område är trenden snarare den motsatta.

Figur 11. Tavlorna i denna tunnel sattes upp under hösten 2009. Här syns en viss ökning av klottret efter konsten placerats i tunneln.

Den enda tunnel som uppvisar en tydlig trend av fallande antal felanmälningar från det att konsten uppfördes är gångtunneln vid Åva gymnasium i Täby kommun. År 2010 när konsten sattes upp gjordes 25 felanmälningar om klotter. Året efter har andelen minskat med mer än hälften till 11 anmälningar och under 2012 är antalet nere på 7 stycken.

Figur 12. Tavlorna i denna tunnel sattes upp under 2010. Den här tunneln är den enda som visar på en tydlig trend vad gäller minskade felanmälningar av klotter efter det att konsten uppfördes. (Se ett foto av tunneln i figur 8.)

Resultat

Hur påverkar konsten allmänheten?

65 % av de 146 intervjuade personerna i utvärderingen tror att konsten på de studerade platserna minskar klotter eller anser att platsen blivit bättre eller tryggare till följd av utsmyckningen. Detta visar dock endast på respondenternas tyckande eller deras erfarenhet av frekvensen klotter på den aktuella platsen. En del har visserligen uppgett tydligare svar i stil med "Det var mycket mer klotter i tunneln innan konsten kom upp" eller "sedan konsten kommit upp känner jag mig mycket tryggare här". Men en del har inte svarat lika övertygat, och i vissa fall har nog frågorna fungerat ledande och så att säga presenterat en rimlig tanke som de kanske aldrig själva ägnat sig åt. Här följer några citat som visar exempel på personer som tror att konsten minskar mängden klotter eller på annat sätt ger uttryck för saker som stärker hypotesen.

Vad tycker du om den här konsten då?

-Den gillar jag! Det är en utmärkt idé. När ungdomar får göra konsten så klottrar andra ungdomar sällan. Det är min uppfattning. Jodå, man ska släppa loss graffitimålarna, eller göra konst på det här sättet så skyddar man...

Så även om det är graffiti?

-Jag bodde i Katrineholm förut och min son var graffitimålare ett tag. Där fick de i uppdrag att måla en vägtunnel, och det var det bästa sättet att hålla borta klotter. Så det tror jag på. Det är värt att pröva.

Man, Bredäng, 69 år.

"Det är självklart att tavlorna minskar klotter för att klottrarna har respekt för konsten eftersom Tyresö är så litet och alla känner alla."

2 tjejer, Tyresö, 16 år

"Tavlorna är fina och jag tänker på mina kompisar när jag går genom tunneln."

Kille, Rågsved, 13 år. Han känner de som målat tavlorna i tunneln.

"Man tänker på barndomen, man har ju själv gjort likadant med händerna."

Kille, Tyresö, 19 år om konst i form av händer som gjort avtryck på tunnelväggen.

Här är ett antal citat som visar exempel på personer som inte tror på konsten som brottsförebyggande:

"Det hjälper nog inte, de har ju klottrat ändå. Fast det hjälper kanske lite. De som väl klottrar är bara dumma. Det är ju inte tavlornas jobb att hindra dem. Det är ju föräldrarnas jobb. De känner nog inte ens att de saboterar. De vill bara göra sitt graffittinamn känt."

Tjej, Rågsved, 17 år

"Jag tror inte att bilderna hjälper mot klotter. Jag tror inte de tänker någonting när de klottrar."

Kille, Skärholmen, 19 år. Har tidigare i livet själv klottrat.

"Dom skiter i barnen. Dom bara graffar överallt."

Kille, Skärholmen, 16 år som är skeptisk till att konsten minskar klotter och menar att de som målar graffiti gör det överallt i alla fall.

"Om det är en ren tunneln visar det att här kan folk sköta sig utan att förstöra. Till skillnad från när man måste sätta upp tavlor för att förhindra att folk ska klottra. Det är ju inte direkt något att vara stolt över."

Tjej, Rågsved, 16 år

Det här citatet vittnar om värdet av att konstnärerna är amatörer:

"Hade de varit gjorda av en känd konstnär så hade jag fan själv klottrat."

Man, Rågsved 38 år

15 % anser att konsten inte minskar klottret eller att platsen inte blivit bättre sedan utsmyckningen, utan snarare att konsten kan öka skadegörelsen och klottret. 20 % har inte haft någon åsikt.

Utvärderingens förutsättningar

Konstprojekten vi studerat har skiljt sig åt mycket i utförande, och på vissa platser har det varit svårt att tala om i vilken utsträckning konsten påverkat platsen på grund av ett antal faktorer som förmodats minska den eventuella effekten. De flesta tunnlar upplevs trista eller slitna och i dessa har man inte förbättrat något i samband med att konsten uppfördes. Tavlorna i sig upplevs positiva, men upplevelsen av dem försämras på grund av tunnelns skick eller yta. Man har också sällan förbättrat belysningen i tunneln så på vissa platser syns tavlorna dåligt.

"Onödigt med mellanrum. Jag tror inte att jag stannar upp och tänker på det när det är så litet. Man bara susar förbi det."

Tjej, Skärholmen, 17-årsåldern om konsten i en av tunnlarne i Skärholmen.

"Dom kunde ha gjort lite mer, ser ganska tomt ut. Det ser inte färdigt ut."

Tjej, Tyresö. 17 år

Är det mycket skadegörelse på tavlorna?

"ja dom är repiga och det kommer graffiti på dem hela tiden och så. Måla tunnlarne i ljusa färger med blommor eller så. Barnen kan ju vara med och göra det. Det skulle bli lite mer färgglatt. För många upplever det som lite läskigt att gå här, speciellt de äldre. Det ser inte fint ut. Det skulle vara bättre om man målade direkt på tunneln."

Man, Skärholmen, 35 år om gångtunnlarne i Skärholmen.

"Gulligt. Men det hade blivit bättre med mer färg på väggarna. Annars blir det liksom lite här och lite där."

Tjej, Tyresö, 17 år

Konstens ålder spelar roll för utvärderingen

I vissa av tunnlarne har konsten upp till 7 år på nacken, vilket naturligtvis påverkar den förmodade effekten av den. Hypotesen att konst gjord av barn och unga har en brottsförebyggande effekt för att upphovsmännen bor i området och förmodligen känner eller är bekanta med äldre ungdomar som kanske klotttrar försvagas när

konsten suttit uppe så länge. Om barnet som gjort tavlan var 10 år när den gjordes är hen tonåring idag och kanske hypotetiskt själv klottrar. Då kanske den förmodade stoltheten som kan ha funnits i början av projektet ebbat ut och att tiden istället gjort konsten till något konstnären skäms över.

Tiden har också varit en faktor som påverkat förutsättningarna för statistikstudierna. För att få ett så rättvist svar som möjligt på hypotesen var det önskvärt att konsten inte suttit uppe i för många år eftersom då hade kanske personerna i omgivningen glömt bort vem som gjort tavlan och upphovsmannen själv kanske flyttat från området. Hypotesen bygger alltså på att konsten inte är för gammal. Detta var något som inte var helt tydligt för oss i början av arbetet. Å andra sidan var det för studien inte så bra med alltför ny konst eftersom detta innebar att skadegörelsefrekvensen över tid inte var så relevant. Som i Tyresö kommun där konsten uppfördes 2011 och den senast tillgängliga statistiken över skadegörelse var från 2012. Siffrorna (figur 9) visar på en minskning av anmält klotter till året efter uppförandet, men det handlar om en minskning på 1 felanmälning från 4 till 3, vilket kan vara en tillfällighet.

I Täby där konsten uppförts 2010, och i Tyresö 2011, var det många fler av respondenterna som kände till konsten och vilka som gjort den. I Täby var det många som på olika sätt uttryckte att de kunde identifiera sig med konsten. Dels för att de visste att det var ungdomar från intilliggande Åva gymnasium som skapat den och dels för att vissa motiv föreställde saker de kände igen i sin kommun. I Tyresö var det flest respondenter (16 av 19) som trodde att klottret hade minskat på grund av konsten. Troligt är att konsten i Täby och Tyresö har större effekt avseende igenkänning eftersom den inte hängt lika länge som konsten i Skärholmen respektive Rågsved. Några av deltagarna i fokusgruppen i Tyresö hade till och med medverkat i skapandet av konstverken.

Betydande faktorer i konstprojekten

Projektet med konsten i tunneln i Täby skiljer sig åt från de tre andra platserna i och med att det involverar fler faktorer än enbart konsten. Täby kommun har även arbetat med färgsättning av tunneln som en trevlig bakgrund till konsten. Anläggandet av en skejtpark intill har ökat flödet av människor på platsen. Under vår utvärdering får vi uppfattningen att det finns mer tanke bakom projektet i Täby jämfört med de andra platser vi studerat. I Täby arbetar kommunen aktivt med tunnlar och olika former av utsmyckning, så kanske har de kommit lite längre i tankarna vad gäller denna typ av projekt. I samtliga tunnlar i Skärholmen, Rågsved och Tyresö är den inramade konsten placerad direkt på den ålderstigna beläggningen och utan att belysas tillräckligt för att förbipasserande ska fästa sin uppmärksamhet vid dem. Särskilt i Bredäng var det flera respondenter som antingen inte hade uppmärksammat konsten alls, eller framhöll att det var svårt att se tavlorna på grund av bristfällig belysning.

Figur 13. Tunnel vid Åva gymnasium där man arbetat även med bakgrunden.

Vissa tunnlar upplevs tryggare och bättre på grund av sin lokalisering eller på grund av att de inte är så trånga eller långa vilket bidrar till att dagsljusstillsättningen blir relativt god. Detta gör också att jämförelser mellan de olika platserna inte låter sig göras på ett rättvist sätt. Vissa respondenter som är positiva till platserna men inte känner till konstnärerna eller kanske är särskilt berörda av konsten som sådan framhåller dock att de upplever det positivt att någon ansträngt sig och tänkt till för att försöka förbättra platsen.

Färgernas påverkan

Flertalet deltagare i fokusgrupperna beskriver de platser som besmyckats med konst gjord av barn som "mer hemtrevligt" och "gulligt" och "glatt" jämfört med andra utsmyckade platser där konsten inte skapats av barn. Men överlag verkar det som att de platser som upplevs positiva gör det mer på grund av starka varma färger än för att de är gjorda av barn eller det faktum att barnen bor i området. Men detta varierade också en del mellan de olika studieorterna. Gångtunnlar i sig är inte platser som människor uppmärksammar, utan snarare något som man skyndar förbi. Det kan dock finnas saker som registreras i det undermedvetna som skapar känslor. En student på Åva gymnasium i Täby tar upp detta och menar att det till största delen är färgerna som påverkar oss människor undermedvetet. Under fokusgrupperna när deltagarna fick titta på ett antal foton från olika platser med eller utan konst av varierande slag var det ofta de starka färgerna som uppfattades mest positivt. Allra tydligast var det när deltagarna tittade på en bild av tavlorna i en tunnel i Bredäng taget kvällstid (se figur 14). I denna tunnel verkar stadsdelsförvaltningen arbetat med belysningen, för här framträdde tavlorna tydligt trots mörkret utanför tunneln. Dessa tavlor hör också till de som har ett lite större format vilket naturligtvis ökar dess exponering och därmed effekt.

Det går dock inte att utesluta att deltagarnas positiva inställning till de platser som barn utsmyckat har att göra just med det faktum att det är barn som gjort det.

Bland de foton som visades fanns det inte någon plats med konst av en etablerad konstnär som hade jämförbara varma färger som de som syns i tunneln i figur 14. I efterhand hade det varit intressant om vi hade kunnat jämföra och mäta hur viktig den faktorn är för upplevelsen av platsen/konsten, alltså oavsett vem som skapat konsten.

Figur 14. Starka färger och bra belysning i den här tunneln i Bredäng.

Varför klotter

En del respondenter som tror att klottret minskar på grund av konsten menar att de som klottrar väljer en annan plats om platsen är fin, det vill säga om någon ansträngt sig för att förbättra den. Ett fåtal respondenter tror att klottret ökar till följd av konsten. De menar att det på motsvarande sätt finns en drivkraft att förstöra något som är fint. Någon säger också att det förmodligen inte upplevs lika roligt att klottra om klottret är på en plats där ingen eller få kan se det. Av den anledningen är kanske en väl belyst tunnel som den som syns i figur 14 att föredra för personer som vill klottra.

Slutsats

Det är vanskligt att mäta utvecklingen av klotter och skadegörelse på en lokalt geografiskt avgränsad plats beroende på att det finns så lite kontroll över hur klottret anmäls och rapporteras, samt hur klottersaneringen styrs. För att göra en korrekt bedömning skulle man behöva följa ett projekt med utsmyckning i det offentliga rummet från start, det vill säga innan konsten uppförts och ett par år framåt. Då skulle man också ha möjlighet att styra över de faktorer som är avgörande för den eventuella brottsförebyggande effekten. Det handlar om att ta ett helhetsgrepp om platsen och se över utformningen utöver konsten. I denna utvärdering har endast ett av studieobjekten haft ett helhetsgrepp på sitt konstprojekt, nämligen Ävatunneln i Täby kommun. Svaret på frågeställningen vad

gäller denna tunnel separat är att konsten påverkat platsen positivt på flera sätt. Dels för att de som rör sig i området generellt är positiva till hur platsen utvecklats sedan konstprojektet blev av. Dels för att statistiken pekar på en minskning av klottret. Här finns naturligtvis en viss felmarginal och en osäkerhet kring hur anmälningen av klotter skett.

Vad gäller de studieobjekt där konsten suttit uppe sedan 2006 eller där man inte arbetat med tunnelns framtoning i övrigt kan man nog inte säga att konsten har någon större påverkan på platsen idag. Och i dessa fall är det troligt att konsten efter 7 år inte längre känns så nära medborgarna och därmed fyller den funktion som hypotesen i den här utvärderingen framhåller.

Hypotesen är i och med denna utvärdering varken verifierad eller falsifierad. Det verkar dock troligt att metoden har förutsättningar för att fungera brottsförebyggande. Det kan också finnas andra värden inom grannsämja, delaktighet och trygghet. För att få så god effekt som möjligt bör man dock gå in för ett projekt av den här typen helhjärtat, och arbeta med helhetsupplevelsen av platsen.

Bilaga 1

Några av de foton som visades under fokusgrupperna

Laglig graffitimålning vid ingången till Rågsveds fritidsgård.

Olaglig graffiti/klotter i Rågsveds centrum.

Otillåten graffiti i Värberg.

Tunnel utan konst i Skärholmen.

Konst i Stockholms tunnelbana.

Gångtunneln vid Åva Gymnasium i Täby.

"Zlatans leende", Malmö.

Gångtunnel i Haninge.

Urban Utveckling & Samhällsplanering AB
Industrigatan 10
112 46 Stockholm

www.urbanutveckling.se
info@urbanutveckling.se
08-35 43 45